

Masculinitats: què són i com les abordem?

A Escoltes Catalans participem en la transformació social del conjunt de la societat a través de l'educació d'infants i joves. Coneixem la necessitat de l'educació transformadora per formar ciutadans responsables amb l'entorn, amb els altres, i també amb ells mateixos/es. A través de les activitats i dinàmiques seguint el mètode escolta, les infants aprenen a comunicar les emocions, posar-se al lloc de l'altre adquirint empatia, i apostar pel treball cooperatiu o col·lectiu i en equip, enlloc de la competència.

Si bé, per transformar en aquests valors, topem amb un obstacle, una manera de fer i de pensar que és present i que afecta una part important de la població: la masculinitat hegemònica. És necessari anomenar allò que ens afecta, i la masculinitat hegemònica, pels valors i actituds que legitima, opera en contra del model de persona per al qual eduquem.

D'acord al treball feminista i d'EGiBDH realitzat els últims temps, ara hem desenvolupat un document de recursos i definicions per **l'abordatge de les masculinitats** en els nostres infants i joves. Aquest document es construeix enmarcat en el treball ja realitzat dins Escoltes Catalans en la creació i implementació del Protocol per la prevenció i abordatge de les violències masclistes. Abordem la temàtica de les masculinitats perquè, lluny de ser dos conceptes aïllats, treballar i parlar de les masculinitats és una estratègia clau en la prevenció de violències masclistes.

No són aïllats els casos d'infants a qui se'ls ha ensenyat a amagar les emocions de malestar o altres inquietuds, o infants que han crescut entre les pel·lícules d'acció i referències masculines hegemòniques, propensos a la competitivitat, a voler ser el protagonista, o voler imposar la seva voluntat sobre els altres. Potser hem vist algunes Llops jugant en termes bèl·lics o competint a la fila, o Raiers fets un garbuix d'emocions difícils de comunicar.

Volem tractar els efectes de l'educació en valors masclistes i heteronormatius, tractar les nostres conductes per a transformar-les, i aprendre a teixir relacions sanes (amb el grup, amb unes mateixes) i persones crítiques i resilients. Per fer aquesta tasca pedagògica transformadora, cal que les caps entenguem la problemàtica i ens dotem de recursos per afrontar-la, i és per això hem creat aquest recurs, on hi trobareu:

-Recursos terminològics per aprofundir el nostre coneixement, així com programes públics i entitats referents per ajudar-vos en aquesta tasca.

-Selecció de 3 activitats per a diverses unitats que aborden el tema.

-En Annex: una definició completa del concepte, com s'expressa, el seu funcionament, com és a l'actualitat i com la podem transformar; així com propostes per abordar la problemàtica.

1. Recursos especialitzats i guies sobre la temàtica

Sobre terminologia:

Articles diversos sobre masculinitats:

<https://www.pikaramagazine.com/?s=Masculinidad>

Recerca sobre el potencial transformador de les noves masculinitats:

<https://masala.cat/masculinidades-y-feminismo>

Guia introductoria per parlar les masculinitat a l'aula:

https://ceice.gva.es/documentos/169149987/172590358/Guia_de_masculinitat_s_igualitaries.pdf

Recurs Pedagògic específic de l'Ajuntament de Barcelona per tractar les masculinitats:

<https://ajuntament.barcelona.cat/recursospedagogics/ca/masculinitats/introduccio>

Recull d'articles, guies, dinàmiques, cursos i audiovisuals per treballar les masculinitats:

<https://teiximxarxes.cat/recurs/recursos-treballar-les-masculinitats>

Pràctiques artístiques:

<https://revistaidees.cat/masculinitats-imaginacio-i-practiques-culturalis>

Manual Instructiu per el treball en grups d'homes:

<https://es.scribd.com/document/144347940/Manual-Masculinidades-en-Movimiento>

2. Recursos públics i objectius d'aquests serveis, programes i plans municipals que tracten la temàtica.

Ajuntament de Barcelona - Programa de sensibilització i prevenció Canviem-ho - eix masculinitats:

<https://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/bcn-antimasclista/masculinitats/programa-de-prevencio>

Diputació de Barcelona - Formació Revisem les masculinitats:

<https://recursos-formatius-ens.diba.cat/ca/recursos-accions-formatives/accio-formativa/revisem-les-masculinitats>

Plural, centre de masculinitats:

<https://masculinitats.decidim.barcelona/?locale=ca>

Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere 2019-2022:

<https://masculinitats.decidim.barcelona/?locale=ca>

https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Departament/Transparencia/Economia-finances/pla-estrategic/PES22-25_Igualtat-i-Feminismes.pdf

Entitats referents:

Entrehomes: projecte d'acompanyament terapèutic especialitzat en la condició masculina. Barcelona

Filalagulla: agrupació que acompanya processos de presa de consciència i transformació social i col·lectiva. Al 2022 van començar el projecte Grup d'Aprofundiment de Feminisme per a homes. Barcelona

Nous homes de Sabadell: grup d'homes en reflexió sobre les noves masculinitats. Sabadell

Institut de Treball Social i Serveis Socials (Intress): organització de professionals de l'àmbit social que realitza diversos projectes, un dels quals ha sigut un Grup de masculinitats. Catalunya i Estat espanyol.

Selecció de recursos pedagògics

Acció! El teatre de les oprimides com a eina pedagògica

Objectius:

1. Combatre estructures d'opressió social analitzant les relacions de poder:
 - 1.1 Promoure el canvi d'actituds i pràctiques de les participants
 - 1.2 Generar consciència crítica a través de l'acció teatral
 - 1.3 Tractar situacions de malestar i violències en pròpia pell

Paraules Clau: Opressió, participació, proactivitat, autonomia, presa de consciència, pedagogia de les oprimides

Material: No és necessari

Durada: Mínim 1h

Núm. participants: Flexible, preferiblement en petits grups de 4-7 persones

Etapa educativa: Totes

Descripció de l'activitat

Es tracta d'una obra de teatre d'una sola escena. En aquesta es representa una situació d'opressió. Hi ha quatre rols: oprimida, aliada de les oprimides, opressora i còmplice de les opressores. L'escena serveix per evidenciar aquesta situació d'opressió, però el fet revolucionari és que les víctimes no són passives i estàtiques, sinó que han d'actuar per combatre aquesta opressió.

Per tal de facilitar l'objectiu pedagògic es pot partir l'escena en dues parts: una primera contextualització i explicació de la situació d'opressió, sense intervenció de les oprimides, i després la repetició de l'escena però amb la intervenció activa de les oprimides.

Recursos: pàgines 36 i 37 de la guia *Amb dret a transformar*:
<https://www.escoltes.org/wp-content/uploads/2020/10/GuiaInteractivaEGiBDH.pdf>
<https://nus.coop/recursos-teatre-de-les-oprimides>

El bon tracte

Font: [criar.cat](http://www.criar.cat)

<https://www.criar.cat/noticia/853/dinamiques-questionar-masculinitats-aula-infantil-primaria>

Objectius:

1. Facilitar el reconeixement del bon tracte
2. Aprendre a expressar sentiments i emocions
3. Potenciar la visió positiva de les relacions amb els referents masculins
4. Reconèixer els climes afectius menys curosos
5. Treballar la corresponsabilitat i les cures

Paraules Clau: Sentiments, emocions, cures, corresponsabilitats, Follets, Llops

Material: Figures de Lego (o figures similars de mida mitjana que no representin un perill per a infants de 5-6 anys), guix

Durada: 1,5h

Núm. participants: Grups d'entorn 8 persones

Etape educativa: Follets

Descripció de l'activitat

Farem grups reduïts de 5-8 persones. A cada grup li toca una petita quantitat de figures de Lego.

Demaneu que representin exemples quotidians de casa, com ara "com em cuida el papa?", o "què passa quan el meu germà / el papa / l'avi es posa trist?". A terra, podem dibuixar un cercle amb guix on fer-ho.

Enfocarem les preguntes envers els referents masculins (pare, germans, avis, tiets o altres amb qui visquin o comparteixin espais) per tal que expressin com llegeixen emocionalment els seus referents masculins i les cures que en reben.

Volem crear un ambient que convidi a Follets a expressar-se de manera lliure, sense haver de preguntar-los individualment. Les joguines són un vehicle per ajudar a la seva expressió.

En acabar, fem posada en comú tota la unitat. Procurarem posar en valor i visibilitzar la diversitat d'aportacions.

Així podrem entendre una mica més l'univers afectiu i emocional que els infants reben dels seus referents masculins a les llars, sense qüestionar, evitant caure en generalitats, tot cercant aspectes característics i singulars.

No sóc un xivato

Font: [criar.cat](https://www.criar.cat)

<https://www.criar.cat/noticia/853/dinamiques-questionar-masculinitats-aula-infantil-primaria>

Objectius:

- 1 Generar empatia i suport davant les violències en un espai segur
- 2 Desestructurar els pactes de fidelitat entre nois que sovint encobreixen les violències
- 3 Trencar el tabú i la por a explicar que algú ha fet mal a algú altre
- 4 Posar en pràctica la denúncia de les violències, així com la reparació de danys

Paraules Clau: Gestió del conflicte, reparació del dany, sentiment de grup, Llops.

Material: No és necessari

Durada: 1,5h

Núm. participants: unitat dividida en 3 grups reduïts

Etapa educativa: Llops**Descripció de l'activitat**

Dividim la unitat de Llops en tres petits grups i els expliquem les consignes a cadascun.

Al **Grup 1**, el “grup agredit”, els expliquem que són un grup que ha patit una agressió dins la unitat i que els dos grups que intervindran buscaran respostes a la situació de conflicte.

Per començar, hem de decidir, com a punt de partida, una situació d'agressió o falta de respecte (que pot ser basada en fets reals o propers a la seva realitat).

Al **Grup 2**, els diem que han vist l'agressió, però que no diran res o tindran actituds ambigües o ambivalents (demostraran doncs certa complicitat amb la part agressora).

Al **Grup 3**, els demanem que denunciïn l'agressió que han vist.

Tot seguit, posem el *role-play* en acció i, com a caps, observem com es desenvolupen els diferents personatges. Podem prendre notes, si ens cal.

Podem necessitar parar l'escena, o plantejar alguna pregunta per tal d'avançar envers la reparació dels danys causats envers el 1r grup.

Un cop acabada l'escena, tothom es “despulla” del seu personatge i ens asseiem en rotllana. Per guiar el debat, podem plantejar preguntes com ara:

-Què ha passat i a qui li ha passat?

-Quines respostes hem trobat?

-Quines sensacions i sentiments hem tingut en el rol que ens ha tocat? Com m'he sentit?

Finalment, podem preguntar: hem aconseguit reparar els danys causats al grup agredit?

Som emocions**Font: XTEC**

https://xtec.gencat.cat/web/.content/centres/projeducatiu/convivencia/prog-form-prev-violencia-masclista/2_alumnat_SEC_DOCENT.pdf

Objectius:

- 1 Conèixer-se millor i aprendre a respectar-se, escoltar-se i valorar-se
- 2 Fomentar una actitud crítica davant els models socials imperants respecte a la masculinitat i la feminitat

3 Construir identitats des de la llibertat, lliures d'estereotips

Paraules Clau: Emocions, autoconsciència, masculinitat, feminitat, Raiers, Pioners

Material: Cartulina/ paper craft/ fulls de paper

Durada: 1-1:30 hores

Núm. participants: grups de 3 ó 4 persones

Etapa educativa: Raiers o Pioners

Descripció de l'activitat

Poseu-vos en grups de 3 ó 4 persones i compartiu entre vosaltres diferents situacions que us hagin fet sorgir sentiments i/o emocions de malestar.

Escolliu una emoció i apunteu-la al paper. Descriviu a continuació la situació que heu escollit amb el vostre grup. Identifiqueu altres sentiments i emocions que aquesta situació us genera.

Feu-vos preguntes com ara: aquesta emoció negativa pot modificar la percepció del que ha passat? Per què?

Tot seguit, reescriuiu aquesta mateixa situació. Com podria desenvolupar-se d'una altra manera? Quines emocions apareixen?

Finalment, reflexionem sobre com ens hem sentit fent l'activitat.

Annex 1. Descripció, definició i abordatges del concepte de masculinitats

Les masculinitats són ideals generals de maneres de fer i pensar que codifiquen el comportament dels homes¹. Són *Habitus*² (disposicions o maneres d'actuar relatives a una posició social) que varien al llarg de les èpoques històriques. En la mesura que són ideals, **són inassolibles**. Per exemple, no existirà mai l'home masculí hegemònic perfecte i complet, i és la persecució d'aquest ideal que genera efectes negatius.

Compleixen el seu rol social a través del rol que imposen, la manera de veure el món que desenvolupen a les consciències i, al llarg de la història, en la seva codificació en llei moral i legal³. Les masculinitats són, doncs, constructes socials, i varien amb el temps. No les podem afrontar com simples posicions morals o conductes individuals puntuals.

Si les abordem com a Escoltes Catalans, és a dir, com a entitat que pot arribar a una part significativa de la societat i que té l'aspiració de transformar-la, les hem d'entendre com el que són: elements estructurals de la mateixa societat, que la condicionen i transformen.

Si descrivim les masculinitats com elements estructurals de la societat i entenem que són ideals que arriben a la pràctica totalitat de les socialitzacions masculines, podem entendre tant el rol negatiu i condicionant que ha tingut la **masculinitat hegemònica**, com el rol transformador que poden tenir les **noves masculinitats i les masculinitats dissidents**.

Per acabar de definir les masculinitats, per Connell⁴, “La masculinitat és al mateix temps la posició en les relacions de gènere, les pràctiques per les quals homes i dones es comprometen amb aquesta posició de gènere, i els efectes d'aquestes pràctiques en les experiències corporals, en la personalitat i en la cultura”.

La masculinitat hegemònica és l'ideal masculí que ha anat variant les èpoques històriques però que en la gran majoria d'aquestes ha cimentat l'home com a gènere dominant i l'ha legitimat com a posseïdor i usuari únic de la violència. A més a més, ha presentat l'home com a únic subjecte històric i com a personatge central i model de tota la humanitat, deixant els gèneres no-masculins com a secundaris i sotmesos.

¹ (2020) *Masculinitats (in)habitables: transaccions, gènere i patiment mental entre els adolescents i joves*. Universitat Rovira i Virgili.

² Bourdieu, P. (2017). *Habitus*. In *Habitus: A sense of place* (pp. 59-66). Routledge.

³ Carbado, D. W., & Kimmel, M. (2012). *Masculinity by Law*. Cooper, F. R., McGinley, AC, & Kimmel, MS (2012). *Masculinities And The Law: A Multidimensional Approach*, 51-77.

⁴ Connell, R. W. (1995). Politics of changing men. *Radical Society*, 25(1), 135.

Com a ideal inassolible, aquesta violència i dominació cultural és només una cara de la moneda. El seu rerefons són les conseqüències negatives que reben tant homes com dones i gèneres dissidents en la persecució i seguiment d'aquest rol.

Així és com es presenten en els homes, seguint el **Recurs Pedagògic sobre masculinitats** de l'Ajuntament de Barcelona⁵:

-Conductes de risc i desatenció a les cures personals: Als homes se'ls ensenya que viure vides amb conductes de risc és desitjable socialment. L'alcoholisme, la conducció temerària, el tabaquisme... fa que els homes ostensiblement morin més aviat que les dones. Els homes fan un ús més elevat i periòdic tant en alcohol com en tabac, A més a més se'ls diu que atendre les cures personals, tenir cura de l'aspecte d'un mateix, etc, no és necessari i és fins i tot femení. En aquest apartat entra també la relació entre el consum de carn i la virilitat⁶, així com la promoció de dietes no-saludables.

-Heterosexualitat obligatòria: Dintre la heterosexualitat obligatòria només hi cap un ideal d'amor, que unifica l'atracció romàntica i sexual i les fa obligatòries, que només admet relacions binàries i tancades, que suprimeix i castiga l'autonomia de les parts de la relació i la fa sagrada, que promou l'adhesió a l'ideal romàntic abans que la comunicació de necessitats, i un llarg etcètera de supòsits i requisits. A més a més fa obligatòria l'atracció sexual i romàntica, la fa desitjable i la fa competitiva. Tot això genera pressions i malestar als individus, sobretot en la infància i adolescència, etapa a on podem incidir com a Escoltes Catalans. Cal dir, a més a més, que en l'ideal de l'heterosexualitat obligatòria es facilita la violència masclista i pot fer-se passar fins i tot com a òbvia i normal.

-Analfabetisme emocional: En el model de masculinitat hegemònica "els homes no ploren", no expressen les seves emocions. Viuen allunyats de les seves emocions, les reprimeixen i no lidien amb elles; quan s'expressen, és amb ràbia i violència. Els nens que creixen sense que ningú els ensenyi que està bé tenir emocions i que es poden gestionar ho hauran d'aprendre per si sols i forçats per les circumstàncies, causant-se mal a si mateixos i a la gent amb qui interaccionen.

-Violència, bel·licisme, competitivitat: En la masculinitat hegemònica la guerra i el militarisme són expressions de virilitat i de valor davant la societat. S'ensenya als homes a jugar a la guerra i que amb la violència es pot aconseguir la justícia i ser útil als altres. A més a més se'ls ensenya en la

5

<https://ajuntament.barcelona.cat/recursospedagogics/ca/masculinitats/construcci-de-les-masculinitats>

⁶ <https://www.pikaramagazine.com/2019/06/consumo-de-carne-y-masculinidad>

competitivitat, a ser millors que els altres i que destacar és desitjable. Aquí es veu molt clar el rol estructural de la masculinitat hegemònica.

Tot aquest condicionament ve expressat pels referents que tenen els homes al llarg de la seva vida: des dels dibuixos animats fins als famosos i *influencers*.

Masculinitats alternatives: Els models alternatius de masculinitat sorgeixen en crítica i amb intenció d'efectuar canvis i paliar aquests efectes negatius de la masculinitat hegemònica que hem mencionat. Podem ordenar els **efectes transformadors** desitjats, de la mateixa manera que hem enumerat els efectes negatius de la masculinitat hegemònica:

-En les noves masculinitats l'home s'implica en les tasques de cura, tant d'un mateix com de les altres persones.

-La construcció de nous models de masculinitat està estretament lligada a la renúncia a reproduir l'heterosexualitat obligatòria i el binarisme sexe-gènere; els nous models de masculinitat respecten i donen suport al qüestionament sexual, romàntic i de gènere d'un mateix.

-En comptes de reprimir les emocions i portar-les al darrere com un llastre, l'home en les noves masculinitats dona compte d'aquestes, les comunica i és capaç d'expressar el bagatge emocional i vital que duu al darrere.

-Els models alternatius de masculinitat fan veure i trenquen amb els privilegis masculins de dominació i control, passant primordialment per la renúncia a la violència. A més a més es veu la diferència no com a una anomalia a eliminar, sinó com a font d'enriquiment personal. Per aquest motiu, és la cooperació i no la competició el factor guia de les seves relacions socials.

Perspectives: Treballem des de la perspectiva que es poden **crear masculinitats alternatives** que impedeixin i corregeixin els mals creats de forma hegemònica. Tot i això, també hi ha la perspectiva que s'ha d'**abolir la masculinitat**. Es diu que aquesta perspectiva associa (i entén com a inseparable) la masculinitat amb el patriarcat⁷, però també hem de ser curoses amb la possibilitat que estiguem repensant la masculinitat des de la pròpia masculinitat.

De totes maneres, un projecte que porti com a objectiu abolir la masculinitat requereix una envergadura que assoleixi la totalitat no només de la masculinitat, sino de la feminitat també, cosa fora de l'abast d'aquest projecte.

Més important per a nosaltres, hi ha la perspectiva que diu que la pràctica d'una masculinitat o una altra és una decisió **individual**, i que el fet de prendre la decisió de fugir de la hegemònica indica valentia i treballar per renunciar al propi privilegi. Referenciem aquesta perspectiva perquè entén el fet de posicionar-se un mateix

⁷ <https://revistaidees.cat/masculinitats-imaginacio-i-practiques-culturals>

dintre una masculinitat o una altra com una decisió purament moral i, a més a més (com es diu a l'article referenciat), entén l'home en la clau de la masculinitat hegemònica: com a ésser racional, individual i segur de si mateix, "amo del seu destí" i encarregat de prendre decisions transcendents. Cal defugir d'aquest marc centrat en l'home: cal fer entendre que rebutjar la masculinitat hegemònica *no hauria de ser* una decisió moral i individual, sinó una decisió política col·lectiva realitzada a través de la interacció amb els altres i la comunitat. Treballar per rebutjar la masculinitat hegemònica no és una fita heroica de la qual penjar-nos medalles, sinó una responsabilitat presa per la cura del nostre entorn social i per trencar amb una violència patida i realitzada de forma intergeneracional.

Finalment, cal dir que acceptar o rebutjar la masculinitat hegemònica no és una simple decisió individual pròpia ni un posicionament moral concret. **Construir noves masculinitats és purament un procés col·lectiu:** "col·lectiu" perquè és una acció política feta en contra d'un condicionament intergeneracional a la totalitat de la població masculina, i "procés" perquè no és una transformació instantània. Rebutjar la masculinitat hegemònica i, per tant, desfer-se d'aquest condicionament implica canviar la manera de pensar, de reaccionar davant el món, de relacionar-se, implica un aprenentatge sobre les cures... una transformació que només es pot aconseguir darrere un llarg *procés col·lectiu*.

Annex 2. Propostes d'activitats i formes com treballar la temàtica a EC

-Fomentar el treball d'aquest concepte entre els caps en **grups de treball no-mixtes (homes)**, oberts a identitats dissidents. S'escull aquest ventall per a poder arribar al màxim de gent beneficiària possible, no deixar ningú enrere i ser el màxim inclusiu possible **dins la funció de l'activitat**. A part de treballar les masculinitats pròpies, també es busca començar a desenvolupar experiència en la temàtica per poder tenir **referents de masculinitats** en un futur proper.

-**Trobades de formació** amb caps i claneres. Tenen un objectiu més holístic i teòric que els grups de treball. Hi poden participar entitats externes/referents (per exemple, fer descobertes). Es busca l'aprenentatge a través d'entitats que tracten el tema de forma especialitzada. Amb aquestes trobades rebem els coneixements necessaris per tal de **re-avaluar** les activitats que tracten les masculinitats que es realitzen en el moment i fer-les més eficaces.

-**Materials pedagògics per a Follets-Llops:** preparació d'activitats de formació de noves masculinitats per a infants. Aquestes van destinades, també, al qüestionament dels estereotips de gènere i, també, a l'establiment de relacions curoses i respectuoses entre elles.

-**Materials pedagògics per a Raiers-Pioners:** preparació d'activitats de formació de noves masculinitats per a adolescents. Aquestes van enfocades al tractament de les pròpies emocions dels infants i a prendre consciència dels estereotips de gènere que els poden governar.

-Introduir-nos al teatre de les oprimides: El teatre de les oprimides és una pràctica teatral que intenta trencar la “quarta paret” i integrar el públic en l’actuació amb l’objectiu de fer-lo conscient i lluitar contra les desigualtats. És una tècnica que es pot practicar amb totes les unitats d’Escoltes Catalans, sempre que es faci amb cura i amb uns objectius concrets.